

BYSTRÍKOVE PORUCHY UČENIA

Príručka o tom, čo to znamená mať poruchy učenia
a čo pomáha

SCŠPP, J. Švermu 2262/8, Levice
PaedDr. Eva Gelányiová

ÚVOD

Bystrík je žiak s diagnostikovanými vývinovými poruchami učenia (= VPU). Podelil sa s nami o svoje problémy a zároveň nám načrtol, ako sa mu dá pomôcť, no najmä to, ako sa dá predchádzať VPU.

Príručka obsahuje prejavy VPU v predškolskom veku, najvýraznejšie oslabenia pri jednotlivých poruchách učenia (dyslexia, dysgrafia, dysortografia, dyskalkúlia...) v školskom veku a ich stručnú charakteristiku.

Je vhodná pre rodičov, asistentov, začínajúcich školských špeciálnych pedagógov a samozrejme aj pre učiteľov v MŠ a ZŠ.

PaedDr. Eva Gelányiová, špeciálna pedagogička

MATERSKÁ ŠKOLA

PREDŤAVUJEM SA VÁM...

Som Bystrík, ale bystro mi to nejde!

Už v MŠ som počúval:

- Prečo nemáš výkres na výstavke?
- Prezliekaj sa rýchlejšie!
- Povedz to ešte raz, nerozumieme ti!
- Prečo nepočuješ prvú hlásku v slove? V slove „mama“, čo počuješ na začiatku?
- Prečo nedokážeš skladať puzzle, kocky podľa obrázkov...?!

- Ako si sa to podpísal? DYSTRÍK...
- Prečo kreslíš od konca papiera?

Fú.... a to som sa naozaj snažil!

Prejavy oslabení v MŠ:

- oslabenia v hrubej a jemnej motorike (nezájum o kreslenie, vyfarbovanie), nesprávny úchop ceruzky,
- oslabenia v zrakovom a sluchovom vnímaní,
- oslabenia v priestorovej orientácii, v pravo-ľavej orientácii (problém vpravo, vľavo, pred, za), v lateralite (vyhranená, nevyhranená, skrížená),
- oslabenia v rozvoji taktilno-kinestetického vnímania (hmatové vnímanie),
- pomalé tempo práce,
- reč (chyby vo výslovnosti, v porozumení, expresii...),
- oslabenia v serialite (ukladanie obrázkov v časovej postupnosti),
- oslabenia v intermodalite (napr. riekanky, vytlieskavanie),
- iné osobitosti.

Úloha: KTORÝ DOMČEK JE INÝ?

Bystrík: *To je chyták! Všetky sú rovnaké. Ale iný bude tento , keď ho zafarbím.*

Úloha: KTORÁ KORUNKA MÁ INÝ TVAR AKO OSTATNÉ?

Bystrík: *To je ľahké. Sú to tieto tri. Lebo sú čierne.*

Úloha: KTORÉ AUTÁ IDÚ VPRAVO?

Bystrík: *Všetky. Pani učiteľka nám vravela, že autá chodia po ceste vždy po pravej strane a ľudia po ľavej.*

Úloha: POČÚVAJ SLOVÁ A UHÁDNI, ČI SÚ ROVNAKÉ.

mačka – kačka myška – miska seno – seno kočík – košík krik – krík ujo – ujo

Bystrík: *Nie sú rovnaké. (Ved' pani učiteľka nerada opakuje dvakrát to isté.)*

Rodičia niekedy nepostrehnú tieto oslabenia, ktoré sú v predškolskom veku menej výrazné, ale neskôr sa môžu rozvinúť do porúch učenia.

A to už problém je.

Vývinové poruchy učenia (VPU) sa bežne u detí v MŠ nedagnostikujú.

ZÁKLADNÁ ŠKOLA

Aby sme zvládli učenie, musia byť správne rozvinuté čiastkové funkcie, tiež označované ako čiastkové výkony, ktoré sa podieľajú na získavaní základných školských vedomostí a zručností.¹

Čiastkové funkcie: sluchové a zrakové vnímanie, priestorová orientácia, serialita, intermodalita, motorika, reč.

NA HODINÁCH ČÍTANIA:

Vnímal som, že:

- *Nepočujem prvú hlásku v slove.*
- *Mám problém rozlíšiť tvarovo a sluchovo podobné písmená, b – d – p som videl rovnako a m – n – ň tiež.*
- *Mal som problém, keď pani učiteľka povedala: „Napiš R.“ Aký tvar k nemu patrí?*
- *Rozlíšiť do a od bolo veľmi náročné, skladať hlásky do slabík tiež, stále som počúval: „Nečítaj dvojitou technikou!“ A to je čo?*
- *A čo bolo úplne najťažšie – čítal som zle, pomaly a nevedel som o čom!*

Až neskôr som sa dozvedel, že pri čítaní musím vedieť správne rozlíšiť tvary písmen zrakom, sluchom rozlíšiť hlásku a slabiky, mať zmysel pre rytmus, orientovať sa v priestore, priradiť správne k zrakovému vnemu akustický znak.

Takže sa zistilo, že mám oslabené čiastkové funkcie:

- **zrakové vnímanie**, čo sa mi pri čítaní prejavilo v tom, že zamieňam tvarovo alebo polohovo podobné písmená (m – n – u, a – o – e – i);
- **priestorovú orientáciu**, čo mi spôsobuje, že pri čítaní zamieňam poradie písmen a tiež zamieňam pri čítaní reverzné písmená, niekedy prehadzujem aj poradie slabík v slove;

¹ SINDELÁROVÁ, B. 1996. *Předcházíme poruchám učení. Soubor cvičení pro děti v předškolním roce a 1. třídě.* Praha: Portál. ISBN 80-85282-70-4

- **serialitu**, v dôsledku čoho vynechávam a zamieňam pri čítaní poradie písmen;
- **intermodalitu**, čo sa mi pri čítaní prejavuje v tom, že si vymýšľam slová, hádam ich, čítam slová, ktoré v texte nie sú, a tiež to, že nedokážem prerozprávať prečítaný obsah.

A záver:

*Diagnostikovaná **vývinová dyslexia** – čo je podľa odborníkov: Špecifická vývinová porucha učenia prejavujúca sa neschopnosťou naučiť sa čítať napriek tomu, že sa dieťaťu poskytuje bežné výučbové vedenie, má primeranú inteligenciu a sociokultúrne príležitosti. Je podmienená poruchami v základných poznávacích schopnostiach, pričom tieto poruchy sú často konštitučného pôvodu.²*

Typy dyslexie:

Dyslexia typu P (pravohemisférová) – čítanie je presné, ale pomalé, pretože písmená majú len symbolický charakter.

Dyslexia typu L (ľavohemisférová) – čítanie je rýchle, s veľkým množstvom chýb, prečítaný text dokáže zreprodukovať.³

Pomohlo by mi:

- ...používanie dyslektickej čítanky, čítacie okienko.
- ...keby ste netlačili na rýchlosť môjho čítania.
- ...ak by ste mi, prosím, zadávali kratšie texty na čítanie.
- ...keby ste mi pomohli so správnou technikou čítania (viazaným slabikovaním).
- ...zadávanie obsahu prečítaného len formou pomocných otázok.
- ...používanie názorných pomôcok.
- ...trpezlivosť.

² MATĚJČEK, Z. 1993. *Dyslexie, Špecifické poruchy čtení*. H&H, 1993. ISBN 80-85467-56-9

³ HARČARÍKOVÁ, T. 2010. *Základy pedagogiky jednotlivcov so špecifickými poruchami učenia*. IRIS, 2010. ISBN 978-80-89238-31-6
ELIÁŠOVÁ, V. 1998. *Dielče oslabenia výkonu. Metodický materiál k semináru DOV*. Bratislava, 1998.

NA HODINÁCH PÍSANIA:

Často som počúval:

- Ako to držíš ceruzku?
- Netlač!
- Nepíš do stredu riadku!
- Písmeno sa nepodobá!
- Dávaj pozor! Pozri, kde je riadok!
- Jaj, je to hrozné!

Oslabenia v čiastkových funkciách:

Zrakové vnímanie – oslabenia v zrakovom vnímaní, ktoré som vnímal pri písaní: mám problém odpisovať jednotlivé písmená, slová, text, pri diktátoch mávam menej chýb ako pri odpise, pri písaní diktátu zamieňam tvarovo podobné písmená (b – d, a – o – u...), pri písaní vynechávam písmená, nenájdem si chybu pri kontrole.

Sluchové vnímanie – oslabenia sa prejavujú v tom, že mám problém pri písaní písmen a pri písaní vôbec, pri diktovanom texte (diktáty, písanie spamäti), zamieňam zvukovo podobné hlásky, pri písaní vynechávam písmená, pridávam písmená tam, kam nepatria.

Priestorová orientácia – oslabenia v priestorovej orientácii mi pri písaní spôsobujú, že mám nečitateľné písmo, nedodržiam odstup medzi riadkami, na konci riadka, stláčam písmená k sebe, nedodržiam dĺžku riadkov, písmená mi „tancujú“ na riadku.

Serialita – oslabenia v serialite mi spôsobujú, že mám nečitateľné písmo, nedodržiam poradie písmen v slovách, medzery medzi slovami a riadkami, v zošite preskakujem strany, neviem, kde mám pokračovať v písaní.

Intermodalita – oslabenia v intermodalite mi spôsobujú, že mám problém so základmi písania, zamieňam si písmená a často sa pýtam, ako sa to píše.

A záver:

*Diagnostikovaná porucha písania – **dysgrafia**. Ide o poruchu osvojovania písania. Je špecifickou poruchou grafického prejavu. Postihuje celkovú úpravu písomného prejavu. Písmo je nečitateľné, neúhľadné. Samotný proces písania vyčerpáva kapacitu koncentrácie jednotlivca s poruchou písania až do takej miery, že nie je schopný sústrediť sa na obsahovú a gramatickú stránku písomného prejavu.⁴*

⁴ ELIÁŠOVÁ, V. 1998. *Dieľcie oslabenia výkonu. Metodický materiál k semináru DOV*. Bratislava, 1998.

HARČARÍKOVÁ, T. 2010. *Základy pedagogiky jednotlivcov so špecifickými poruchami učenia*. IRIS, 2010. ISBN 978-80-89238-31-6

...A to ešte nehovorím o diktátoch! Ufff...

DIKTÁT

Predstavte si, koľko jednotlivých úkonov vyžaduje písanie podľa diktátu:

- musím počúvať diktovaný text a pritom odfiltrovať iné zvuky,
- diktovanú vetu vnímať, porozumieť obsahu a zapamätať si ju,
- vetu rozložiť na slová, slová na hlásky,
- hlásky previesť do písmen, zapísať ich v správnom poradí,
- musím poznať gramatické pravidlá a vedieť ich použiť pri plynulom písaní,
- písať úhľadne, čitateľne, plynulo,
- stíhať písať v diktovanom tempe.

Stačí, ak v tomto zložitom postupe mám jednu zložku oslabenú a môj výkon nezodpovedá mojej vynaloženej námahe.

A to ma takmer vždy bolí bruško!

Oslabenia **v zrakovom vnímaní** mi spôsobujú, to, že si zamieňam tvarovo podobné písmená.

Sluchové vnímanie – oslabenie mi spôsobuje, že pri diktovanom texte a tiež písaní spamäti zamieňam zvukovo podobné hlásky, sluchom správne nerozlišujem tvrdé a mäkké slabiky, tiež dlhé a krátke slabiky.

V dôsledku oslabení **v priestorovej orientácii** zamieňam písmená alebo ich poradie.

Najväčší problém mi robia oslabenia **v serialite**, pretože nedokážem v písomnom prejave uplatniť gramatické pravidlá, hoci teoreticky ich viem veľmi dobre, preto sa rád hlásim.

A záver:

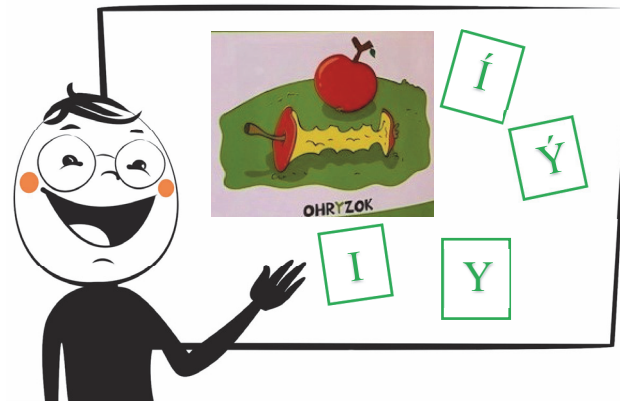
Diagnostikovaná porucha pravopisu: **Dysortografia** je porucha pravopisu, postihuje najmä pravopisnú stránku písomného prejavu, pričom tieto chyby pravopisu nevyplývajú z nezvládnutého osvojenia si gramatických pravidiel. Teoreticky gramatické pravidlá sú osvojené.⁵

⁵ ELIÁŠOVÁ, V. 1998. Dieľčie oslabenia výkonu. Metodický materiál k semináru DOV. Bratislava, 1998.

Takto som napísal diktát, hoci som sa veľmi snažil 😞.

Dytktát

Mamička stratle syna jeho spolužiaka. Ukazalo my jeho vizytku Bolo na nej meno korol Hučko. Usmjál somsa. Paznám ha. trenúje stašrých chlabcou na kurtoch Na gapšíllovej ulysi. Je velmy vykosý. Manučka by kcele ned'elu Huckovcovov povzat vneledu na odeb.

Pomohlo by mi:

...keby som nemal diktát hodnotený známkou alebo keby som ho mohol písať formou doplňovacích cvičení – **pozor** však, len na jeden gramatický jav.

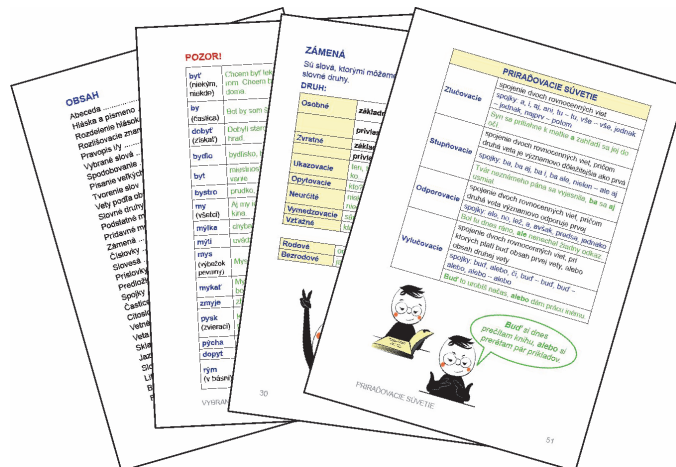
...keby sa mi v slohu nehodnotili chyby, ale len obsah.

...používanie kompenzačných pomôcok – stručné prehľady gramatiky.

... tolerancia fonetického zápisu v cudzom jazyku.

...**na ostatných predmetoch**: skúšanie ústne, písomne testovou formou, umožnenie prefotenia poznámok.

...**zohľadňovanie zníženej úpravy zošitov, písma a nenapomínať za to!**

Ukážka z knihy: Bystríkova pomôcka SJ

NA HODINÁCH MATEMATIKY:

Už v prvom ročníku som počúval:

- Ukáž 5 prstov hneď – nedopočítavaj...
- Koľko máš jednotiek a koľko desiatok? Nerozumel som...
- Nerozlišuješ čísla 9 a 6! Čísla 0 a 6! Čísla 3 a 8!

Nechápal som, že pri 13 (trinásť) najskôr počujem tri a píšem jednotku. Potom príde číslo 23 (dvadsaťtri) a počujem najprv dvadsať aj píšem 2, až potom tri... Mal som problém so zápisom diktovaných čísel. Nerozumel som pojmom o koľko viac, o koľko menej, koľkokrát viac, koľkokrát menej, súčet, súčin... Nechápal som že $5 + 8$ a $8 + 5$ je ten istý príklad. Pri slovných úlohách nikdy neviem, ako začať. Z toho bývam naozaj zúfalý!

Oslabenú mám najmä **priestorovú orientáciu**, ktorá je základom matematického myslenia a seriality.

Priestorová orientácia – oslabenia v tejto čiastkovej funkcii mi spôsobujú, že veľmi ťažko chápem a učím sa matematické operácie, mám problém s orientáciou na číselnej osi a v číselnom priestore.

Serialita sa mi prejavuje najmä v tom, že mám ťažkosti pri zvládaní matematických operácií a pravidiel ich používania, nerozumiem slovným úlohám a neviem nájsť ich riešenie. Nechápem a neviem sa naučiť násobilku, je pre mňa problematické pochopiť a aplikovať akékoľvek pravidlá.

A záver:

Diagnostikovaná porucha matematických schopností. **Dyskalkúlia** (podľa Nováka 1997) je špecifická porucha matematických schopností v zmysle neschopnosti operovať s číselnými symbolmi.⁶

Podľa charakteru problémov môžeme dyskalkúliu členiť na niekoľko typov:

Praktognostická dyskalkúlia – jednotlivec má narušenú matematickú schopnosť manipulácie s predmetmi, konkrétnymi či nakreslenými, a ich priradovanie k symbolu. Napríklad paralelné priradovanie čísla k počtu, pridávanie, uberanie a odpočítavanie na počítadle. **Narušená môže byť aj schopnosť zoraďovať predmety podľa veľkosti alebo rozpoznávať vzťahy viac, menej, rovnako.**⁷

⁶ HARČARÍKOVÁ, T. 2010. *Základy pedagogiky jednotlivcov so špecifickými poruchami učenia*. IRIS, 2010. ISBN 978-80-89238-31-6

⁷ HARČARÍKOVÁ, T. 2010. *Základy pedagogiky jednotlivcov so špecifickými poruchami učenia*. IRIS, 2010. ISBN 978-80-89238-31-6

Verbálna dyskalkúlia – viazne schopnosť slovne označovať operačné znaky, pochopenie matematickej terminológie v zmysle o toľko viac, o toľko menej. Často sa nezvláda slovné označenie matematických úkonov, množstvo a počet prvkov. **Na slovnú výzvu nie je žiak schopný ukázať počet prstov, označiť hodnotu čísla.**

Lexická dyskalkúlia – pre žiaka je typická neschopnosť čítať matematické znaky a ich kombinácie, symboly, **ako sú číslice, viacmiestne čísla s nulami (hlavne uprostred), tvarovo podobné čísla a podobne.**

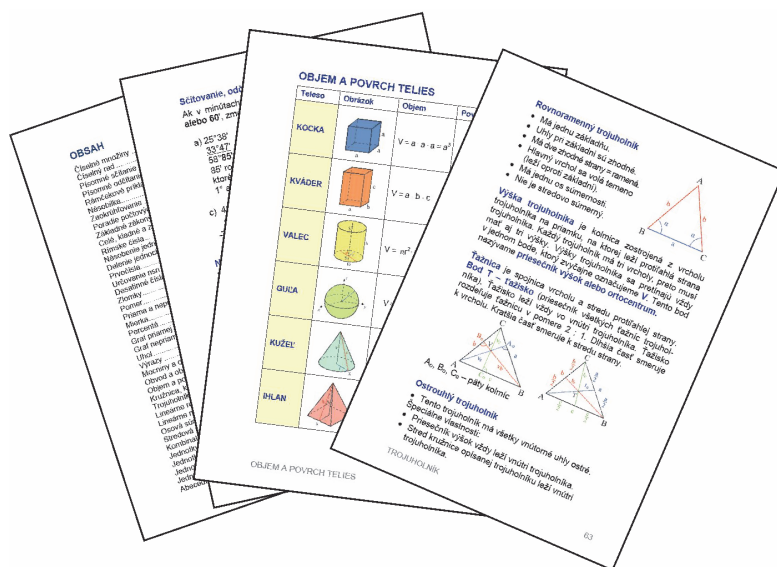
Grafická dyskalkúlia – prejavuje sa narušenou schopnosťou **písať numerické znaky. Jednotlivec sa nevie vyrovnáť s príslušným grafickým priestorom, má problémy v geometrii.**

Operacionálna dyskalkúlia – jednotlivec nezvláda matematické operácie, **zamieňa ich, zložitejšie nahrádza jednoduchšími, písomne rieši aj veľmi jednoduché úlohy.**

Ideognostická dyskalkúlia – ide o poruchu v chápaní matematických pojmov a vzťahov medzi nimi, v chápaní čísla ako pojmu. **Jednotlivec nedokáže spamäti vypočítať príklady, ktoré by vzhľadom na svoju inteligenciu, dosiahnutý fyzický aj mentálny vek mal zvládnuť bez problémov.**

Pomôže mi, ak:

- ...môžem pracovať s názorom a pomôckami.
- ...príklad, ktorý riešim, aj vidím.
- ...keď mám násobilku a delilku znázornenú.
- ...netrváte na riešení príkladov spamäti.
- ...mi, prosím, slovné úlohy prečítate.
- ...tolerujete moje **pomalšie pracovné tempo. Najmä pri písomných prácach.**
- ...mi pomôžete rozkrokovat' postupy riešenia, keď zadania obsahujú viac čiastkových úloh...

Ukážka z knihy: Bystríkova pomôcka MAT

Niektorí moji kamaráti majú aj iné „dys-ky“, ktoré im spôsobujú ťažkosti s učením:

Dysmúzia – táto špecifická porucha postihuje schopnosť vnímať a reprodukovat' hudbu. Žiak sa javí, že nemá hudobný sluch, nedokáže rozpoznať sluchom melódiu, nepočuje zmeny v melódii, v jej výške, nerozozná zmeny rytmu, tempa, intenzity melódiu, má problém rozpoznávať sluchom jednotlivé hudobné nástroje, hlasy spolužiakov, nedokáže zopakovať rytmus, keď ho učiteľ vytlieska, nevie sa pohybovať do rytmu, zahrať niečo na hudobnom nástroji, má problém zaspievať melódiu, čítať a zapisovať grécke hudobné značky čo môže súvisieť s dyslektickými, respektíve dysgrafickými problémami.⁸

Dyspinxia – špecifická porucha, pre ktorú je charakteristická nízka úroveň kresieb. Je celkom pochopiteľné, že u žiaka, ktorý sa nemôže naučiť písať, nemôžete očakávať, že bude výborným maliarom, možno len vo výnimočných prípadoch. Žiak s touto poruchou nedokáže preniesť svoju predstavu utvorenú v trojrozmernom priestore na plochu papiera. Kreslený prejav je často nápadne primitívny a naznačuje veľmi dobre, do akej miery je jeho názorová orientácia porušená.⁹

Dyspraxia – je špecifická vývinová porucha motorickej funkcie. Je to špecifická porucha obratnosti, schopnosti vykonávať zložité úkony, čo sa môže prejaviť v denných činnostiach vo vyučovaní. Žiak má problémy s koordináciou jemnej a hrubej motoriky, jeho pohyby vyznievajú nešikovne, bez ladnosti. V študijných zručnostiach táto porucha ovplyvňuje žiakov tým, že nie sú schopní si samostatne robiť poznámky z výkladu učiteľa a tiež samostatnej prípravy na skúšanie, nedokáže odhadnúť, aký pohyb môže urobiť v danom priestore. Má problémy s pravo-ľavou orientáciou, orientáciou na tele, v manipulácii s malými predmetmi (vyšívanie, krájanie nožom), často odmieta telesné cvičenia v dôsledku motorickej nešikovnosti, pohyby má nepresné, nedokáže cvičiť do rytmu, potrebuje veľa času na zvládnutie sebaobslužných úkonov, má problémy v hre so stavebnicou, pri manipulácii s nástrojmi.¹⁰

Tieto „dys-ky“ sa vyskytujú len zriedka, no aj tak vedia poriadne potrápiť. Častejšie sa stretávam s kamošmi, ktorí majú ešte niečo iné – sám tomu celkom nerozumiem, lebo ja to nemám, ale oni tomu hovoria skrížená lateralita.

⁸ TARCSIOVÁ, D. a kol. 2007. *Základy špeciálnej pedagogiky pre prácu so študentmi stredných a vysokých škôl*. Mabag, 2007. ISBN 978- 80-89113-30-9

⁹ MATĚJČEK, Z. 1993. *Dyslexie, Špecifické poruchy čtení*. H&H, 1993. ISBN 80-85467-56-9

¹⁰ TARCSIOVÁ, D. a kol. 2007. *Základy špeciálnej pedagogiky pre prácu so študentmi stredných a vysokých škôl*. Mabag, 2007. ISBN 978 80-89113-30-9

Skrížená lateralita (nezhoda laterality oka a ruky) – pri skríženej lateralite dochádza k tomu, že informácie s verbálnym obsahom prechádzajú do ľavej hemisféry, kde až potom dochádza k úplnému prenosu a pochopeniu verbálnej informácie, preto je tempo práce pomalšie. To sa odráža v školskej práci takmer vo všetkých predmetoch. Žiak potrebuje dostatok času na spracovanie verbálnych inštrukcií. Skrížená lateralita robí problém v oblasti percepčnej, v oblasti spracovania v centrálnej nervovej sústave a tiež v psychomotorickej oblasti. Skrížená lateralita sa odráža aj v pomalom psychomotorickom tempe.

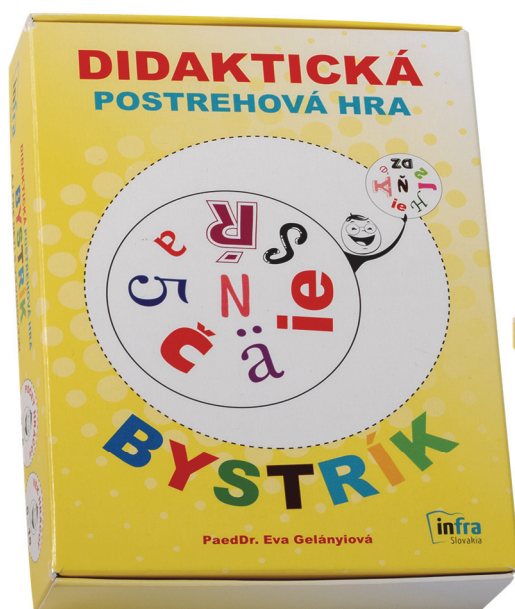
A na záver VÁM VŠETKÝM, ktorí sa so mnou učíte, ponúkam Bystríkove pomôcky na slovenský jazyk a matematiku, ktoré pre nás „dyskárov“ vytvorili skúsené pedagogičky – poradenská špeciálna pedagogička a školská špeciálna pedagogička. Načúvali pri tom našim potrebám.

PaedDr. Eva Gelányiová

PhDr. Ivana Drangová

PaedDr. Eva Gelányiová

Publikácie aj hra vyšli v pedagogickom vydavateľstve INFRA Slovakia, nájdete ich na www.infraslovakia.sk alebo www.kafomet-eshop.sk.

P. S.: Odkaz pre rodičov

Pomôžte mi s prečítaním textov. Neupozorňujte ma na neúhľadné písmo. Každodenným tréningom diktátov sa dosiahne presný opak želaného.

- *Nie som hlúpy alebo lenivý, len potrebujem vašu pomoc.*
- *Som rovnako inteligentný ako moji rovesníci, len potrebujem viac času, kým sa učivo naučím.*
- *Trápi ma, ak sklamem vaše očakávania, no ja naozaj robím, čo môžem...*
- *Neporovnávajte ma s bratom, viem, že jemu to v škole ide ľahšie.*
- *Niekedy sa naozaj nevládzem učiť tak dlho, kým zvládnem všetky domáce úlohy.*
- *Tým, že sa budete na mňa hnevať, lebo stále robím chyby, sa porúch učenia nezbavím.*
- *Prosím, pochváľte ma, ak sa mi niečo podarí, hoci nie dokonale – aj pre mňa je náročné stále sa veľa učiť a aj tak nenosiť jednotky zo školy. Vaša pochvala ma vždy veľmi poteší.*
- *Majte ma radi takého, aký som. Pomôžte mi teraz a ja neskôr môžem byť úspešný dospelý...*

ĎAKUJEM, že ste nazreli do môjho sveta učenia a niekedy aj (m)učenia...

Budem rád, ak vám moje prehľadné Bystríkové pomôcky zo slovenského jazyka a matematiky pomôžu k úspechom v učení a k múdrosti. Sú určené žiakom, pedagógom, asistentom, rodičom i špeciálnym pedagógom – pri učení v škole, ako aj pri domácich úlohách.

Veľa úspechov!

